

LAMIJA HADŽIOSMANOVIĆ

JEDNA STARA VERZIJA (AUTOGRAF?) KAIMIJINE KASIDE
PROTIV DUHANA

Jedna od najzanimljivijih ličnosti alhamijado književnosti u Bosni u sedamnaestom vijeku je Sarajlija Hasan Kaimi (Kaimi—baba). Kaimi mu je pjesnički pseudonim, a po pravom prezimenu Zerrin-oglu ¹⁾ nije poznat. Pisao je na turskom i ostavio dvije stihovane zbirke: Waridat i Diwan, a na našem jeziku arapskim pismom dvije kaside ²⁾: jednu protiv pušenja duhana, a drugu patriotskog sadržaja, te oveću pjesmu o osvojenju Kandije 1669. godine. ³⁾

U narodu i kasnijim legendama ostao je poznat kao narodni tribun i zaštitnik sirotinje. Predvodio je sarajevsku sirotinju u pobuni u teškoj i gladnoj 1682. godini.

Vlast i ulema prognali su Kaimiju iz Sarajeva u Zvornik. Taj čin u masi je odjeknuo legendama u kojima je pjesnik predstavljan kao žrtva i nepravedno osuđen. Pošto je Kaimi dugo pisao stihove kojima je proricao budućnost, ne začuđuje što su se oko njega ispreplele tolike priče u kojima je teško razlučiti istinu od maštovitosti.

Ako prihvatimo kao historijski fakat da je Kaimi poveo sarajevsku sirotinju u pobuni protiv vlasti, onda ne bismo mogli primiti bez rezerve neke ocjene kao što je ova dra Hazima Šabanovića:

”U stvari izražavao je političke nazore, misli i želje ondašnjih ograničenih, glupih, neobrazovanih bosanskih derviša i primitivnih masa”. ⁴⁾

Kaimi se školovao u Sofiji, bio je obrazovan, imućan, čak je podigao tekiju i most preko Miljacke, i normalno je bilo da se pridruži ulemi i nosiocima vlasti. Pošto se sukobio s njima, zalažući se za socijalna prava sirotinje, onda ga ne bismo mogli nazvati tumačem političkih nazora i ideja ”glupih” i ”neobrazovanih” derviša. Bavo

1) Muhamed Hadžijahić: Hrvatska muslimanska književnost prije 1878. Sarajevo. 1938., str. 1

2) Kasida u islamsko-orijentalnim književnostima pjesma-pane girik. U literaturi bosanskohercegovačkih Muslimana to je didaktičko—poučna pjesma s notom ovsjetovnog i religioznog.

3) Sejfuddin Kemura i dr. Vladimir Čorović: Serbokroatische Dichtungen Bosnischer Moslims. Sarajevo. 1912, str. 11—12.

4) Hazim Šabanović: Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima. Sarajevo. 1973., str. 354.

se, istina, džifrom – "mistikom" brojeva – ali to nije ništa neobično za čovjeka XVII vijeka i na Istoku i na Zapadu. Bio je u tome izraz svoga vremena a upravo njegova saznanja do kojih je dolazio putem ilmi—džifra imaju posebnu vrijednost u tome što pokazuje ondašnje težnje i ideale prosječnog bosanskog Muslimana.

Kao i ostali pjesnici ovog tla, Kaimi svojim kasidama izriče pouku. U pjesmi o štetnosti duhana, nedvosmisleno ukazuje na posljedice čak i prijeti. Kako je pjesnik i kao ličnost bio veoma popularan (pripisivana su mu svojstva svetog čovjeka), razumljivo je što je i sama kasida bila dobro primljena. S tim u vezi su i brojne verzije kaside, koja se, izvjesno, najviše prenosila usmenim putem.

Sejfuddin Kemura i dr. Vladimir Ćorović prvi su transliterirali i uporedo s faksimilom objavili ovu Kaimijinu kasidu.⁵⁾ Kasniji istraživači alhamijado književnosti koristili su se upravo ovom verzijom čiji se rukopisni primjerak sada nalazi u Orijentalnom institutu (iz fonda pripojenih zbirki nekadašnjeg Balkanskog instituta). Jedan tekst ove kaside, koja se čuva u Akademiji nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, u mnogome se razlikuje od svih dosada objavljenih verzija te pjesme.

Nekoliko pojedinosti navodi nas na pretpostavku da se radi o originalu. Ispisana je na veoma starom, požutjelom i zamrljanom papiru, pa su neke riječi teško čitljive. Dva lista, na kojima je napisana, *pripadaju nekoj svesci* iz koje su dosta grubo iskinuta. Na prvoj strani ova dva lista je dvanaest stihova na turskom jeziku, a ispod njih ponovljena su dva stiha i podvučena. Ispod crte dodati su neki brojevi, koji bi se mogli shvatiti kao "raqam-i sirri" (tajanstveni brojevi) kojima je proricana sudbina. Poznato je inače, da je Kaimi autor stihovane zbirke proročanstava (Waridat).

Na drugoj strani listova, bez naslova, počinje kasida protiv pušenja duhana na našem jeziku ali arapskim pismom.⁶⁾

Starost rukopisa nije jedino što nas upućuje na pomisao o originalu. Najviše razloga za tu pretpostavku nalazimo u potpisu na završetku kaside: Kaimi. Taj potpis indicira da ga nije stavilo treće lice, već autor. Nije nevažno i to da rukopis potječe iz Sarajeva, gdje je Kaimija u prvoj fazi svog života djelovao.

Pored ovih elemenata, i jezik kaside može se pridružiti razlozima za pretpostavku o originalu. Jezik je arhaičniji i ima više turskih izraza nego druge, dosad objavljene verzije. Uz to valja skrenuti pažnju na ortografiju, koja pokazuje na početne pokušaje prilagođavanja arapskog pisma našem jeziku. Arapski tekst, koji su transliterirali Kemura i Ćorović podređen je u velikoj mjeri zakonima za koje su se zalagali pozniji reformatori arebice.

Pošto do sad nije nigdje objavljena ova verzija kaside, donosimo je u cjelini, a razlike sa verzijom Kemura—Ćorović, u fusnotama:

---

5) Sejfuddin Kemura i dr. Vladimir Ćorović, op. cit., str. 16–18.

6) Teško je reći kako je ili da li je uopće pjesnik dao neki naslov ovoj kasidi. Negdje je objavljena kao: "Kasida", negdje kao "Kasida protiv pušenja" ili "Kasida protiv duhana".

/Buj/ urmušdur gospodar⁷⁾
 Ostan se⁸⁾ tutuna,
 Nek's uvede tutuna!
 /K/im isterse⁹⁾
 Božji¹⁰⁾ dar
 /Nem/ojte se po zlu rit¹¹⁾
 Čujte što će slovo¹²⁾ rijet
 /U/ vedte se smrada
 Ne orite grada
 Nek je čista brada¹⁶⁾
 Ostan se¹⁷⁾ tutuna.
 Nuto muke tv/i/rde
 Sve haljine sm/i/rde
 /S/vakomu se grde
 Ostan se¹⁸⁾ tutuna
 Ostan se¹⁹⁾ tutuna.
 Nemojte se karat
 Bogme će vas žarit²⁰⁾
 Svakog srce parat
 Ostan se tutuna²¹⁾
 Kim ičerse pakao²²⁾
 On je sebe smakao²³⁾
 Uvik plakao²⁴⁾

/H/er kim ister¹³⁾
 čisto umrijet¹⁴⁾
 Nek's uvede tutuna
 /Zl/očesta je rabota
 Pušit ga je sramota
 Jer/e/ v/i/rlo sramota
 Ostan se¹⁵⁾ tutuna
 Ostan se²⁵⁾ tutuna
 Tko²⁶⁾ ga pije zlopata
 Nemojte se trovati
 Lulu kamiš²⁷⁾ kopati
 Ostan se²⁸⁾ tutuna.
 Lulom o tle kljuje²⁹⁾
 Oko sebe pljuje³⁰⁾
 Gore nek da bljuje³¹⁾
 Ostan se³²⁾ tutuna
 Smrdi kako³³⁾ hala
 Zrarli je mala³⁴⁾
 Uvedte se zala³⁵⁾
 Ostan se³⁶⁾ tutuna.
 Kim ičerse tužan
 Sarraf³⁷⁾ mu je ružan
 Hodi kako dužan³⁸⁾

7) Dijelove riječi u četvrtastim zagradama rekonstruirali smo na osnovu objavljene kaside, pošto je jedna stranica našeg rukopisa znatno oštećena.

8) Kemura—Čorović: Ostante se

9) Ako neko želi

10) Kemura—Čorović: Boži

11) Kemura—Čorović: vrijet

12) Kemura—Čorović: Čujte što ću vama rijet

13) Svako ko želi

14) Kemura—Čorović: mrijet

15) Kemura—Čorović: Ostante se

16) Kemura—Čorović: pravda

17) Kemura—Čorović: Ostante se

18) Kemura—Čorović: Ostante se

19) U verziji Kemura—Čorović nema ovog stiha

20) Nismo sigurni da je ova riječ dobro pročitana. Mogla bi se pročitati i kao: darit ili darat, što ne znamo šta znači

21) U verziji Kemura—Čorović nema ova četiri podvučena stiha

22) Kemura—Čorović: Ko uspuši pako

23) Kemura—Čorović: smako

24) Kemura—Čorović: I uvijek je plako

25) Kemura—Čorović: Ostante se

26) Kemura—Čorović: Ko

27) trska

28) Kemura—Čorović: Ostante se

29) Kemura—Čorović: kucuka

30) Kemura—Čorović: pljuvuka

31) Kemura—Čorović: bljuvuka

32) Kemura—Čorović: Ostante se

33) Kemura—Čorović: kano

34) Kemura—Čorović: Zrar čini mala

35) Kemura—Čorović: Ostante se belaja

36) Kemura—Čorović: Ostante se

37) Kemura—Čorović: saruk. U našoj verziji sarraf—mjenjač novca

38) Kemura—Čorović: Hodi kano sužanj

Ostan se³⁹⁾ tutuna
 Tutundžija svaki blijed
 Iz nosa mu teče ijed
 Eger taze eger sijed⁴⁰⁾
 Ostan se⁴¹⁾ tutuna
 Nut pogledaj sada
 Sve me zajmiš kada⁴²⁾
 Sve zajmiš kada⁴²⁾
 Uvedte se jada
 Ostante se tutuna
 I mi smo ga pili
 I u jadu bili⁴³⁾
 Kako bogumili⁴⁴⁾
 Ostante se tutuna

Frenkler bunu satarlar⁴⁵⁾
 Suduk⁴⁶⁾
 ičre tutarlar⁴⁷⁾
 Bak ne zehri jutarlar⁴⁸⁾
 Ostante se tutuna
 Vaz gečmesi pek lazim⁴⁹⁾
 Frenke ujmak ne lazim⁵⁰⁾
 Ne budte mulazim
 Ostante se tutuna
 Zločesto je po vjeru
 Ružno jedni umiru
 U zemlju se uviru⁵¹⁾
 Ostante se tutuna⁵²⁾

Ova Kaimijina kasida nastala je tek nekoliko decenija po pojavi duhana u Osman-skom carstvu, odnosno kod nas, u vrijeme kada su se vodile žestre polemike da li uživa-nje u pušenju žutog lista pripada muslimanu zabranjenim ili dozvoljenim stvarima. Među tumačima Kur—ana i hadisa bilo je i onih koji su pokušali da nađu odredbe što bi se mogle odnositi i na duhan. Po jednima, temeljne islamske norme su protiv duhana, po drugima nema ničeg lošeg u njegovu uživanju. Ta rasprava, zajedno s duhanom, pre-nijela se i u naše krajeve.

Pošto je Hasan Kaimi dobro znao turski jezik, s razlogom pretpostavljam da je bio u prilici da se uputi u te rasprave, koje su bile posebno intenzivne sredinom sedam-naestog vijeka u Istanbulu. On se, kako se iz svakog stiha kaside vidi, energično pridru-žio onima što su u duhanu vidjeli porok, zabranjen od Boga i štetan po zdravlje i ime-tak.

U prisustvo polemike o valjanosti duhana, čitavih stotinu godina kasnije, uvodi nas i "Sirrijina riječ o duhanu". Poznati pjesnik i šejh tekije na Oglavku Sirri—baba, sto-ji na drugoj strani. On ne samo da ne vidi ništa loše ni opasno u pušenju, nego ga otvo-reno preporučuje:

Neznalica je i glupan ko duhan grdi,
 Taj nikako ne zna šta je užitak.
 Za duhan u samom zakonu nema izričite zabrane,
 Pa zašto bi onda bio zabranjen jedan suh list...⁵³⁾

39) Kemura—Ćorović: Ostante se

40) Kemura—Ćorović: Bio taze, bio sijed

41) Kemura—Ćorović: Ostante se

42) Kemura—Ćorović: Iz smrdljiva kada

43) Kemura—Ćorović: bili

44) Kemura—Ćorović: Kao Bogumili

45) Evropljani ga prodaju

46) Biti odan, privržen, od arapskog glagola sedike

47) U tajnosti ga čuvaju

48) Gledaj što otrov gutaju

49) Veoma je potrebno odreći ga se

50) Zar se treba ugledati na Evropljane

51) Kemura—Ćorović: uvjeru

52) Ovom tekstu nedostaju četiri stiha koje navodi Kemura—Ćorović. Pošto ispod posljednjeg stiha ispisane pjesme stoji potpis Kaimi, pretpostavljam da je kasida završena.

53) Dr Šaćir Šikirić: Pobožne pjesme (ilahije) šejh Abdurrahmana Sirrije. Glasnik IVZ—e, IX/1941, br. ,str.

O literarnoj vrijednosti ove Kaimijine kaside gotovo da ne bismo imali šta reći. U Kaimijino vrijeme bilo je uobičajeno da se misli, posebno pouke izlažu u obliku pjesme, bez poštivanja elementarnih zakona pjesničke forme. Ovdje mislim na alhamijado literaturu. U ovoj kasidi izuzev rime, koja je negdje izforsirana, gotovo da nema ničeg pjesničkog. To je, zapravo, autorov sud o duhanu, izložen veoma direktno, u formi savjeta i pouka, negdje imperativnih, koji se nižu redom kao u proznom tekstu. Sadržaj je kazan veoma jasno, bez pjesničke metafore.

Iako je dosad mnogo spominjano ime Hasana Kaimije, pisano o njegovu djelu, ono još nije sveobuhvatno ocijenjeno. Kako sam već rekla, postoje mnoge praznine u njegovoj biografiji, pa su često izricani oprečni sudovi ne samo o njegovu životu nego i vrijednosti pjesničkog rada. Mnogi su ga ocijenili veoma nepovoljno, čini nam se ne sasvim pravedno i do kraja argumentirano⁵⁴⁾. Zbog toga, a izato što Hasan Kaimi svojim djelom čini nezaobilazan dio književnosti Bosanskih Muslimana sedamnaestog vijeka, mislim da je za konačan sud potrebno obuhvatnije istražiti i valorizirati Kaimiju — pjesnika.

---

54) O tome više vidi: Mehmed Handžić: Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana. Sarajevo, 1934.; Safvet-beg Bašagić: Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti. Sarajevo, 1912.; Hazim Šabanović: Književnost Muslimana Bosne i Hercegovine na orijentalnim jezicima. Sarajevo, 1973.

SUMMARY

ONE OLD VERSION (AUTOGRAPH) OF THE KAIMIJA'S

KASIDA AGAINST TABACCO

Hasan Kaimija from Sarajevo was the first poet in Turkish and Serbocroat language. His poem (kasida) against smoking was well-known and it was preserved in several copies. S. Kemura and V. Ćorović published it in their work *Serbokroatische Dichtungen Bosnischer Moslims*, Sarajevo, 1912. The author of this article found an old copy, — and perhaps autograph, which differs from Kemura's and Ćorović's. We have the whole text of this manuscript, comparing it with already published text at Kemura and Ćorović.